

– Ny stor undersøkelse om familie, arbeid og helse i Norge

Demografiske trender og sosiale forandringer endrer befolkningens sammensetning raskt. Aldersstrukturen i samfunnet endres, familiestruktur og familierelasjoner får nye former; kvinners og menns roller og relasjoner blir forandret. Rammene for individers valg, muligheter og prioriteringer blir forskjellige fra hva de har vært. Hva blir konsekvensene av disse mange og samtidige endringene for individer på livets ulike områder? Gjennom Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) samles det inn data som skal bidra til å belyse det.

---

*Trude Lappegård og
Britt Slagsvold*

Statistisk sentralbyrå (SSB) og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har satt i gang en stor, landsdekkende undersøkelse av rundt 26 000 kvinner og menn i alderen 18 til 79 år. Data fra denne undersøkelsen vil gi ny kunnskap om familie, arbeid og helse i Norge. Det store utvalget gir gode analysemuligheter for å studere forskjeller mellom ulike grupper. Det brede omfanget av informasjon som dekkes i undersøkelsen, gir nyttig kunnskap for planleggere og politikere som utformer tiltak som berører blant annet boforhold, familieliv, helse- og omsorgstjenester, arbeidsforhold og pensjoneringspolitikk.

LOGG

LIVSLØP, GENERASJON OG KJØNN

Langsiktige demografiske og sosiale trender er i ferd med å endre befolkningens sammensetning og samfunnets karakter på avgjø-

rende måter. Det er viktig å forstå hva som styrer disse endringene og hvilke konsekvenser de har. Lenge har vi for eksempel hatt for lavt barnetall til å opprettholde folketallet på lang sikt. Sammen med en stadig høyere levealder fører det til en betydelig aldring av befolkningen, og dermed til endring av balansen mellom ulike aldersgrupper.

Livsløpet er også under omforming ved at flere unge etablerer seg senere med arbeid og familie, samtidig som eldre går tidligere inn i pensjon, men lever lenger. En stigende andel av voksenlivet tilbringes dermed utenfor arbeidslivet, og en stigende andel av befolkningen må forsørges. Samlivsbrudd og reetablering i nye samliv er blitt vanligere og påvirker forholdet mellom generasjonene og familienettverket. Både familien og velferdsstaten kan stå i fare for å overbelastes av det «demografiske trykket». Individualistiske strømninger kan også true solidariteten som velferdsstaten og familien hviler på.

Trude Lappegård er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (trude.lappegard@ssb.no).

Britt Slagsvold er forsker i forskningsinstituttet NOVA (britt.slagsvold@nova.no).

Menns og kvinners roller er også under endring, det gjelder så vel i familieliv og barneomsorg som forsørgeroppgaver. Deres ansvar, ressurser og oppgaver er blitt mer like, selv om det er langt igjen til full likestilling. Flere menn tar del i daglig omsorg for barn, flere kvinner er yrkesaktive, og ikke minst er forskjellene i utdanningsnivå mellom kvinner og menn nesten borte blant dagens yngre generasjoner. Disse endringene kan ha brede konsekvenser, blant annet for fruktbarhet og pardannelse tidlig i livet og for yrkesaktivitet, pensjonering og utveksling av familiehjelp i senere deler av livet.

Globale økonomiske endringer, som utvidelsen av EU, innvandring og utviklingen av et mer multikulturelt samfunn, bidrar ytterligere til å endre etablerte strukturer og ordninger. Disse kan innebære nye muligheter, men også nye mønstre for sosial og økonomisk marginalisering.

Politiske utfordringer

Langsiktige demografiske og sosiale endringer representerer store sosialpolitiske utfordringer. Endringene vil virke sammen og på hverandre, trolig på komplekse måter. Et viktig formål med studien av livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) er å få bedre innsikt i konsekvensene av slike endringer, og i de mekanismer som former dem, for dermed å gi bedre bakgrunn for å møte morgendagens sosialpolitiske utfordringer. Tilnærmingen i LOGG er å samle informasjon om individer med særlig vekt på sentrale overganger i ulike faser av livet: flytting fra foreldrehjemmet, overgangene fra utdanning til arbeidsliv, fra singelstatus til samliv og eventuelt ut av samliv, fra barnløshet til foreldreskap, fra yrkesaktivitet til pensjonering, fra uavhengighet til helsesvikt og omsorgsbehov. I alle disse fasene og overgangene ligger store sosialpolitiske utfordringer.

Eksempler på aktuelle sosialpolitiske spørsmål som LOGG kan bidra til å belyse er:

– *Er det mulig å forhindre ytterligere nedgang i fruktbarheten og stimulere unge til familiedanning, til høyere barnekull og dermed på sikt få en mer balansert befolkningsutvikling?*

Mange forhold kan påvirke fruktbarheten, blant annet hvor godt parforholdet fungerer, forhold til arbeidslivet, mulighet for hjelp og avlastning fra familien, motiver og intensjoner og verdier, og ikke minst familiepolitiske tiltak som omsorgspermisjon og barnetilsynsordninger. I LOGG stiller vi spørsmål til personer under 50 år om graviditet, familieplanlegging og planer og tanker rundt det å få barn. Hvilke tanker gjør unge i etableringsfasen seg om å få barn? Tenker studenter annerledes enn de som er i jobb? Er unge kvinner mer motivert for å få barn enn unge menn? Hvordan organiserer barnefamilier hverdagslivet sitt i forhold til familieliv og arbeidsliv?

Har de støttespillere som kan hjelpe med barnepass, og i så fall har det betydning for planer om å få flere barn?

— *I hvilken grad og hvordan er det mulig å motvirke tidlig pensjonering og legge til rette for et mer inkluderende arbeidsliv?*

Intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv og en mer aktiv seniorpolitikk har foreløpig ikke kunnet snu tendensen til tidlig pensjonering. Vi vet ikke nok om årsaker og virkninger, for eksempel i hvilken grad eldre

arbeidstakere skyves ut eller selv velger å gå av tidlig. I LOGG stiller vi spørsmål om planer og tanker rundt pensjonering for alle yrkesaktive over 50 år. Hvem ønsker å pensjonere seg så fort de har mulighet for det? Hvem ønsker å jobbe lenger? Hva skal til for at flere ønsker å jobbe lenger? I LOGG vil vi få data om forhold av betydning for yrkesaktivitet, blant annet opplevde belastninger i arbeidet, intensjoner om pensjoneringstidspunkt,

motiver for å fortsette eller å slutte i arbeidslivet, ønsker om arbeid, eventuelt partners yrkesstatus, økonomi, fysisk og mental helse, fritidsaktiviteter, familieforhold og familieomsorg.

– *Hvilken betydning har helsesvikt og pleiebehov i eldre år?*

Bedret folkehelse er et viktig oppgave for helsepolitikken. Den enkeltes helsevaner er imidlertid styrt av svært mange forhold, noen på individnivå, andre knyttet til de nære sosiale relasjoner, til yrkesaktivitet eller til den videre sosiale sammenhengen individet lever i. I LOGG innhenter vi informasjon om blant annet forbruket av alkohol og tobakk og om fysisk aktivitet. Med disse opplysningene kan vi belyse spørsmål om hvem som får bedre og hvem som får dårligere helsevaner, og under hvilke livsvilkår eller endringer i livsvilkår dette skjer. Over tid kan vi også belyse sammenhenger mellom helsevaner tidligere og helsesvikt og pleiebehov på et senere tidspunkt.

– *Hvilke forhold bidrar til flytting, og hvordan er det mulig å påvirke flyttemønstre?*

Regionalpolitikken har som mål å ta vare på hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Dette er en utfordring særlig i forhold til unge voksne, fordi stadig flere av disse flytter til byer eller bynære områder, spesielt unge kvinner. Tilgang på attraktive arbeidsplasser er viktig for unge voksne, og politikken på området har særlig vært rettet mot verdiskaping i regioner og distrikter. Andre forhold enn attraktive arbeidsplasser har imidlertid også betydning for flytteeatferd, og ulike forhold kan ha forskjellig betydning for ulike gruppers flyttetilbøyelighet. I LOGG samler vi informasjon om blant annet stedstilknytning, nabolapsrelasjoner, geografisk nærhet til familie og forhold til familie, verdier, fritidsaktiviteter og livskvalitet. For en stor del av utvalget samler vi også mer inngående informasjon om kommunen personen bor i. Med disse og andre opplysninger kan vi over tid sammenligne de som flytter med de som blir. Dette kan gi større innsikt i forhold som bidrar til flytting og om konsekvenser av flytting i ulike faser av livet og på ulike typer bosteder. SSB har laget fullstendige flyttehistorier for yngre fødselskohorter, historier som kan kobles til intervjuopplysningene.

Prosjektledelse og finansiering av LOGG

Prosjektledere: Helge Brunborg (SSB), Trude Lappegård (SSB) og Britt Slagsvold (NOVA).

Finansiering: Norges forskningsråd, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, NOVA og SSB.

For alle politikkområder vil langsiktige demografiske og sosiale endringer virke inn på omfang og utfall. Redusert fruktbarhet, økt levealder, endret familiestruktur, økt utdanning og endrede kjønnsroller vil få betydning for blant annet familiens rolle, når vi pensjonerer oss, folkehelse, utveksling av omsorg og for valg av bosted og flyttemønstre. Med data fra LOGG kan vi avdekke mønstre, trender, samspill og mekanismer som gir bedre bakgrunn for å møte morgendagens sosialpolitiske utfordringer.

Aktuelle nettsider

Undersøkelsens egne hjemmeside www.ssb.no/logg

NorLAGs hjemmeside www.nova.no/index.gan?id=228&subid=0

Generations and Gender Programme (GGP) www.unece.org/pau/ggp/iwg.htm

Den kontekstuelle databasen www.demogr.mpg.de/cgi-bin/databases/cdb/cdb.php

LOGG – to studier slått sammen

LOGG består i utgangspunktet av data fra to store studier: (i) Generations and Gender Survey (GGS), under FNs forskningsprogram Generations and Gender Programme (GGP). Dette er en internasjonalt komparativ studie som gjennomføres i en rekke land både i og utenfor Europa, for eksempel Frankrike, Tyskland, Ungarn, Belgia, Japan og Australia. GGS er planlagt å gå i tre runder. SSB har deltatt i planlegging av studien. (ii) Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon (NorLAG) er initiert av NOVA. Første runde av datainnsamlingen ble gjennomført i 2002–2003. De samme personene inngår i datainnsamlingen i LOGG og utgjør andre runde av NorLAG.

LOGG henter informasjon om individer gjennom tre kilder: (i) *telefonintervju*, (ii) *postalt spørreskjema* og (iii) *registre*. Databasen blir kompleks fordi to studier er slått sammen. Det er blant annet brukt noe ulike utvalgskriterier, noe ulike aldersgrupper og longitudinelle data for en del av utvalget og for en del av temaene. Dette gir imidlertid rike muligheter for analyser.

NorLAG – første runde

Første runde av datainnsamlingen er en studie av personer i andre halvdel av livet bosatt i *fire* regioner i Norge, i ulike typer kommuner

- personer 40–79 år
- i alt ble 5 579 personer intervjuet over telefon (svarprosent 67,0)
- registerdata er koblet til for alle
- 4 169 personer fylte ut et postalt skjema (74,6 prosent av de som besvarte telefonintervjuet)
- utvalget er trukket fra tre typer kommuner: spredtbygd, småby, storby samt Oslo øst og vest. I alt 30 kommuner/bydeler i Aust- og Vest-Agder, Oslo, Akershus, Nord-Trøndelag og Troms.

NorLAG – andre runde

NorLAGs andre runde inngår i LOGG. Andre runde av datainnsamlingen gir NorLAG paneldata på to tidspunkt for personer i andre halvdel av livet. NorLAGs datafil utvides til også å omfatte unge voksne, 18–39 år. Alle som var trukket ut til første runde følges opp, og bruttoutvalget er cirka 12 900 personer.

LOGG – første runde

Utvalget i LOGG er trukket med utgangspunkt i landsdel, sentralitet og alder. Utvalget som er trukket fra NorLAGs kommuner/bydeler inngår i utvalget i LOGG.

- personer 18–79 år
- totalutvalget er i alt cirka 26 000 personer (brutto), hvorav 13 100 personer (brutto) er landsrepresentativt
- telefonintervju, postalt spørreskjema og registerdata

En stor styrke ved LOGG er at man får data på mange felt for de samme individene over tid og for mange land. Det gir muligheter til å belyse et bredt spekter av forhold som påvirker atferd og valg, og det gir bakgrunn for å forstå konsekvensene av disse. Ikke minst gir LOGG mulighet for sammenlignende analyser langs mange dimensjoner: mellom land, mellom regioner og kommuner i Norge, mellom aldersgrupper, kjønn og utdanningsgrupper samt endringer over tid.

LOGG legger til grunn at de brede demografiske trendene vi her har omtalt, er resultater av enkeltmenneskers handlinger og valg og derfor best kan forstås ved å hente informasjon om individenes bakgrunn, sosiale rammer, verdier og holdninger, intensjoner og atferd. Det er summen av individenes handlinger som resulterer i lave fødselstall og en avtakende og aldrende befolkning, og til tidlig pensjonering og økte pensjonsutgifter. Individenes atferd er imidlertid også styrt av de muligheter og begrensninger sosialpolitikken på det enkelte området setter. LOGG innhenter informasjon om blant annet trygde-, pensjons- og omsorgsordninger og lovgivning på relevante områder,

slik at Norge kan sammenlignes med andre land som er med i GGP.

Den kontekstuelle databasen

Som en del av LOGG utarbeides det en «kontekstuell database» med makrodata fra hvert av landene som er med i den internasjonale studien GGS, samt noen andre. Databasen skal gi sammenlignbar informasjon om konteksten informantene befinner seg i, og inneholder statistikk og beskrivelse av ordninger/tiltak på samfunnsområder av relevans for studiens tema, blant annet om demografi, sosiale og økonomiske bakgrunnsvariabler, trygdesystemer, omsorgssystemer og permisjonsordninger. Det vil også bli lagt inn regionale data i den kontekstuelle databasen, som for Norge vil være på fylkesnivå.

Registerdata

Norge er blant de land i verden som har best registerdata. Registerdata gir detaljerte opplysninger om blant annet økonomi, familieforhold og familiemedlemmer (for eksempel utdanning og bosted). I LOGG brukes registrene i forhold til å

- identifisere personer i husholdet
- erstatte spørsmål det ellers måtte spørres om
- lage nye variabler med utgangspunkt i eksisterende registeropplysninger (som for eksempel å beregne reisetid og avstand i meter mellom i identifiserte familiemedlemmer)

Gode analysemuligheter

LOGG gir gode analysemuligheter i forhold til perspektivene livsløp, generasjon, kjønn og regionalt.

Livsløp – LOGG omfatter de viktigste stadier i livet: fra fødsler og barndom til overgangen til pensjonisttilværelse og alderdom. Valg og handlinger kan best forstås i et livsløpsperspektiv. Vi kan for eksempel vanskelig forstå hel-

seproblemerne i eldre år isolert fra livsvilkårene tidligere i livet. Tilsvarende viktig er det å se at muligheter og hindringer tidlig i livet, for eksempel i skolen og i arbeidslivet, kan ha langsiktige konsekvenser.

Generasjon – LOGG henter informasjon om kontakten mellom familiegenerasjoner, både når det gjelder omfang, innhold og subjektive vurderinger av kvaliteten på forholdet til egne barn og foreldre. Relasjonene mellom generasjonene er viktig, og den ene generasjonens liv blir preget av den andres. Hensynet til barna preger foreldres liv, og eldre foreldres forhold kan få betydning for deres middelaldrende barns liv både på godt (for eksempel forskudd på arv) og vondt (for eksempel behov for hjelp).

Endringer over generasjoner, i betydningen forskjeller mellom fødselskohorter, er også en sentral interesse i LOGG. Dagens sosialpolitikk bygger, ofte implisitt, på antagelser om kohortenes atferd, holdninger og preferanser – for eksempel enten at morgendagens middelaldrende blir som dagens når det gjelder økonomiske disposisjoner, eller at de blir mer kravstore enn dagens eldre er. LOGG gir brede muligheter for å sammenligne kohorters atferd, verdier og preferanser over hele aldersspekteret. Med utgangspunkt i NorLAG-1 kan man også se på endringer i verdier, preferanser og holdninger med økende alder for ulike kohorter.

Kjønn – kjønnsperspektivet er sentralt i LOGGs design og problemstillinger. Det er like mange kvinner og menn i utvalget, og det samles informasjon om kjæreste, partner, mor og far. Vi kan dermed studere endrede kjønnsrollemønstre i forhold til ulike generasjoner og relasjoner. Det vil blant annet være mulig å studere likheter og forskjeller mellom kvinners og menns forhold til pardannelser, barnefødsler og omsorg for gamle foreldre, og man kan studere hvilken betydning holdninger til kjønnsroller og likestilling har for atferd på ulike områder.

Regionalt – LOGG gir mulighet til å studere variasjoner i familieliv, arbeid, helse og omsorg i et regionalt perspektiv. Er det regionale variasjoner i forholdet mellom familiedanningen og flyttemønstrene? Varierer forholdet mellom familieliv og arbeidsliv i ulike regioner? Hvilke konsekvenser har fraflytting av yngre familiemedlemmer for velferdstiltak og behovet for omsorg fra det offentlige? I LOGG er det mulig å sammenligne ulike regionale områder, og det er mulig å se på forskjellige typer lokalsamfunn på tvers av regioner.

Blant de særegne fortrinn ved LOGG er bredden av temaer, størrelsen på utvalget og det internasjonale samarbeidet. Bredden av temaer gir unike muligheter for analyser på tvers av områder, for eksempel sammenhenger mellom familierelasjoner, helse, arbeidsliv og livskvalitet. Aldersspennet i utvalget gir mulighet for sammenligninger mellom aldersgrupper over hele den voksne del av livsløpet. For de fleste personene som var med i første runde av NorLAG, vil vi få data på to tidspunkt.

Referanser

Lappegård, Trude og Britt Slagsvold (2006), Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) – Analyse- muligheter, Notater 2007/7, Statistisk sentralbyrå.

Den internasjonale forankringen til LOGG gir muligheter for sammenligning mellom land, for eksempel for å belyse hvorvidt og hvordan velferds- og familiepolitikken påvirker familiedanning og fruktbarhet. De nordiske landene blir gjerne beskrevet som pionerer i likestilling og nye familieformer. Det er stor interesse for dette og for den nordiske velferdsstatsmodellen, sett i forhold til blant annet samboerskap, barns velvære og utvikling og kvinners yrkesdeltakelse.

Temaer og problemstillinger følger til dels livsløpet fra etablering i yngre år til pensjonering og helseisiko i eldre år og er dels tverrgående og aktuelle for alle faser av livet, for eksempel familie og levekår, livsstil og helse, mestring og livskvalitet. LOGG vil gi innsikt i hvordan ulike livsområder påvirkes av og påvirker hverandre når det gjelder atferd på sentrale livsområder gjennom livsløpet, slik som pardannelser, barnefødsler, yrkesaktivitet, pensjoneringsatferd, helseatferd, utveksling av hjelp og tjenester.

Med utgangspunkt i temaene *familie*, *økonomisk aktivitet* og *helse* og perspektivene *livsløp*, *generasjon* og *kjønn* gir LOGG en rekke analysemuligheter (se figur 1). Eksempler på analysemuligheter er nærmere beskrevet i Lappegård og Slagsvold (2006).

Figur 1. Analysemuligheter i LOGG

	Livsløp	Generasjon	Kjønn
Familie	<ul style="list-style-type: none"> - fra ungdom til voksen - familieetablering - fruktbarhet - prevensjon - familieoverganger i andre halvdel av livsløpet - bolig, bosted og flytting 	<ul style="list-style-type: none"> - solidaritet mellom generasjonene - foreldreperspektiv - barns perspektiv - besteforeldre og barnebarn 	<ul style="list-style-type: none"> - samlivsforhold - likestilling
Økonomisk aktivitet	<ul style="list-style-type: none"> - utdanning - arbeid og inntekt - pensjonering 	<ul style="list-style-type: none"> - utdanning og arbeid - økonomi, overføringer og arv - marginalisering og ulikhet 	<ul style="list-style-type: none"> - arbeid og fruktbarhet - arbeid og barnetilsyn
Helse	<ul style="list-style-type: none"> - familieetablering - arbeidsliv - livsstil - hjelpebehov - mental helse 	<ul style="list-style-type: none"> - foreldreperspektiv - barns perspektiv 	<ul style="list-style-type: none"> - helsekarrierer - nye familieformer - livskvalitet og mental helse - sosialt nettverk